

Sammenfatning af præsentationerne ved Rockwool Fondens konference om

Social mobilitet i Danmark: viden, udfordringer og løsninger

Denne artikel sammenfatter fire forskerpræsentationer af forsker Rasmus Landersø, Rockwool Fondens Forskningsenhed, professor Marianne Simonsen, Aarhus Universitet, professor Helena Skyt Nielsen, Aarhus Universitet og professor Peter Fredriksson, Stockholms Universitet.

Udgangspunktet for konferencen er en komparativ analyse udsendt af Rockwool Fondens Forskningsenhed i sommeren 2016 af social og uddannelsesmæssig mobilitet i henholdsvis Danmark og USA.

Analysen – *The Scandinavian Fantasy: The Sources of Intergenerational Mobility in Denmark and the U.S.* – er gennemført af Rasmus Landersø og nobelpristager James J. Heckman. Den kan i sin helhed læses under rubrikken publikationer på denne hjemmeside, ligesom der gives en sammenfatning i et nyhedsbrev dateret juni 2016.

De fire præsentationer:

Social mobilitet og udfordringer for velfærdsstaten ved Rasmus Landersø:

Oplægget præciserede, at det forbrugsmæssigt er langt værre at blive født af fattige og lavt uddannede forældre i USA end i Danmark. Det skyldes ikke mindst, at der i den danske velfærdsstat er en lille løn-ulighed – og igennem det sociale sikkerhedsnet omfordeler vi fra rige til fattige.

Men én ting er forbrug. Noget andet er evnen til selv at skabe en markedsindkomst, og hvordan denne evne afhænger af forældrenes evne. Her er Danmark ikke meget forskellig fra USA. Vi ved fx, at uddannelse er afgørende for evnen til at skabe sig en markedsindkomst – og i Danmark bryder børn ikke i højere grad den sociale arv end i USA, når det kommer til uddannelse. Hvis forældrene er ufaglærte, er der fx 35 procent sandsynlighed for, at barnet ikke engang får en ungdomsuddannelse – og sandsynligheden er stort set den samme i USA.

Hvis man ønsker en høj levestandard for alle, kan man gøre det ved at omfordele forbrug – eller man kan gøre det ved at hæve evnen til selv at skabe en indkomst for dem, der kommer fra socialt udsatte hjem – ikke mindst gennem uddannelse.

Hvis man ønsker det sidste, pegede Rasmus Landersø på nogle klare udfordringer. I Danmark har vi således lige formelle muligheder i forhold til rigtig meget: daginstitutioner, skoler, gymnasier og universiteter. På trods af det er der den samme afhængighed af forældrebaggrund i forhold til uddannelse som i USA, og de forskelle, der er, fastholdes gennem hele livet. Man kan måle forskellene fra tre til fem års alderen – og de fastholdes hele vejen frem i voksenalderen.

Herved var der en naturlig overgang til næste præsentation ved Marianne Simonsen, der holdt oplæg om *tidlige indsatser og forskelle*.

Marianne Simonsen gengav en række forskningsresultater, der viste tidlige og store forskelle på børn afhængighed af forældrebaggrund. Det har givet anledning til en almindelig tro på, at hvis vi som samfund sætter ind med tidlige indsatser, så skal de sociale forskelle nok blive mindre. Og der er da også en række gunstige effekter på udsatte grupper: Forlænget barselsorlov har en gavnlig effekt på børnene, sundhedsplejerskeordningen har en tilsvarende gavnlig effekt, ligesom centerbaseret børnepasning har en gavnlig effekt – og ikke mindst på de udsatte grupper. Så det viser, at det er muligt at flytte noget i forhold til børnene, når der gøres noget meget tidligt.

Men ressourcerne er begrænsede, og de fleste danske politikker er universelle i deres sigte på trods af, at der kun findes en begrænset empiri, der viser, om de virker. Der er med andre ord et behov for mere evidens – især er der behov for en afklaring af, hvordan enkelte elementer i en samlet indsats virker.

Helena Skyt Nielsen fremhævede i sit indlæg *Familien og påvirkning fra forældre* betydningen af at fokusere på familien. Skal den sociale arv brydes, skal det især finde

sted i familien i barnets første år. Og det er muligt at få forældrene ind som medproducenter, når den sociale arv skal brydes. Her gengav hun resultaterne fra en ny analyse af en intervention i familierne, hvor forældrene modtog nogle børnebøger samt blev motiveret for at læse med børnene.

Forskningen viser, at det ikke er den lange uddannelse i sig selv, der medvirker til de gode sociale og kognitive færdigheder hos børn af højtuddannede. Det handler mere om, at tilgangen til indlæring er forskellig hos højt og lavt uddannede. Højtuddannede har ofte en overbevisning om, at deres barns indlæringsevne ikke er en én gang fikseret størrelse, men er dynamisk og afhængig af, hvor meget tid forældrene bruger på børnene. Familieinterventioner er ofte temmelig resultatløse i udsatte familier, men kan forældrene motiveres til at få et andet syn på mulighederne for at udvikle deres børns intelligens kan det give overraskende resultater. Med et såkaldt ”growth mindset” kan der skabes en mulighed for at bryde den sociale arv.

I det sidste forskeroplæg tog Peter Fredriksson *sammenhængen op mellem lønstrukturer og uddannelse* eller med en anden formulering: de økonomiske incitamenters betydning ved valg eller fravalg af uddannelse. En af de mulige forklaringer på, at vi ikke i højere grad får brudt den sociale arv, er, at der er et forholdsvis lille afkast af uddannelse i Skandinavien. Det kan jo godt være, at børnene har mulighederne, men de har kun en begrænset økonomisk tilskyndelse til at uddanne sig.

Peter Fredriksson illustrerede, hvordan afkastet til veluddannede er mindre i Skandinavien. Noget af årsagen er institutionel, fx en stor offentlig sektor med en mindre lønspredning end i den private sektor. Men der er også en markedsmæssig. Når omkostninger ved at tage en uddannelse er lave, bliver lønafkastet også lavt.

Men billedet af svage økonomiske incitamenters til at uddanne sig bliver dog sløret ved, at uddannelsesmotivationen i det mindste i Sverige har ændret sig i takt med det økonomiske afkast af uddannelse. I perioder, hvor dette afkast er stigende, har uddannelsesoptaget også været stigende. Nøjagtigt samme rytme genfindes i øvrigt i USA.

Sammenfattende er hovedbudskaberne fra forskeroplæggene, at den sociale mobilitet i Danmark er overraskende lav – ikke mindst når der ses på uddannelsesmobiliteten. En del af forklaringen er, at der er et andet mindset i familier med højtuddannede forældre end i familier med lavtuddannede forældre. Det er til gengæld muligt at hjælpe familier til at blive bedre til at støtte deres børn i forhold til at opnå gode kompetencer – og i det hele taget kan tidlige indsatser i forhold til børnene gøre en stor forskel. Endelig fremgik det også, at en del af forklaringen på den manglende uddannelsesmobilitet kan være, at der i Danmark ikke er så stærke incitamenters til uddannelse som fx i USA.